

ESTERY

Obecná charakteristika

Názvosloví

Esterifikace

Vlastnosti

Využití

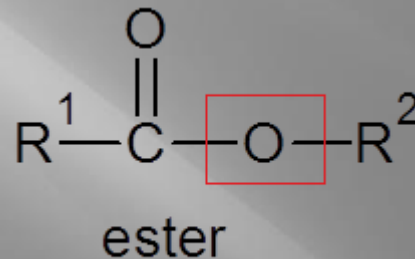
Vosky

Triacylglyceroly

Obecná charakteristika

- ▣ Kyslíkaté deriváty uhlovodíků.
- ▣ Funkční deriváty karboxylových kyselin.
- ▣ Přírodní látky.
- ▣ Obecný vzorec

- ▣ Rozdělení
  - estery
  - vosky
  - triacylglyceroly

Procvičuj

Najdi mezi deriváty uhlovodíků estery:

CH_3COOH , HCHO , $\text{CH}_3\text{COOCH}_2\text{CH}_3$,
 CH_3OH , HCOOCH_3

Názvosloví

- ▣ Systematické - název **alkylu** a **kmene názvu karboxylové kyseliny** s příponou **-oát**.

Příklad - $\text{CH}_3\text{COOCH}_3$ - **methylethanoát**.

- ▣ Dvojslovný název - **název soli** dané karboxylové kyseliny a **přídavné jméno** z kmene **názvu alkoholu** s příponou **-natý**,

octan methylnatý.

- ▣ Trojslovný název **alkylester kyseliny karboxylové**, **methylester kyseliny octové**

Procvičuj

Napiš názvy těchto esterů

Esterifikace

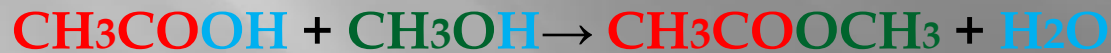
karboxylová kyselina + alkohol $\rightarrow$ ester + voda

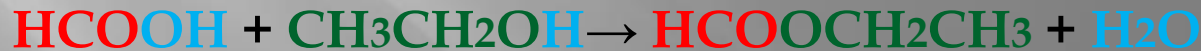
Podmínky reakce:

- vyšší teplota
- nižší pH (okyselení H_2SO_4)

Příklady: vznik **methylethanoátu** (methylesteru kys. octové)

vznik **ethylmethanoátu** (ethylesteru kyseliny mravenčí)

Kyselina odštěpuje hydroxyl (-OH) a alkohol atom vodíku (-H), vzniká voda.

Procvičuj

Doplň v rovnici chybějící reaktant a produkt:

- ▣ $\text{CH}_3\text{COOH} + \dots\dots\dots \rightarrow \text{CH}_3\text{COOCH}_3 + \dots\dots$
- ▣ Napiš reakci vzniku esteru z kyseliny propionové a etanolu. Jak se obecně tato reakce nazývá?

Vlastnosti

- ▣ Kratší uhlovodíkový řetězec – kapaliny.
- ▣ Vyšší mastné kyseliny – pevné látky.
- ▣ Ve vodě nerozpustné, rozpustné v polárních organických rozpouštědlech.

- ▣ Příjemná vůně

- ▣ Reakce – hydrolýza

- ▣ **Kyselá hydrolýza**

- ▣ kyselé prostředí (H_3O^+)

výchozí látky: ester, voda

produkty: kyselina, alkohol, reakce v žaludku, při rozkladu tuků

- ▣ **Alkalická hydrolýza esteru**

alkalické prostředí (OH^-)

produkty: sůl karboxylové kyseliny, alkohol, výroba mýdel – zmýdelňování esterů

Využití

▣ Potravinářství – esence

butylethanoát

hrušková esence

isopentylethanoát

banánová esence

isobutylmethanoát

malinová esence

oktylethanoát

pomerančová esence

methybutanoát

jablková esence

ethylbutanoát

ananasová esence

ethylmethanoát

rumová esence

Ethylacetát je jedno z nejpoužívanějších rozpouštědel (odlakovač).

Bionafta (FAME - fatty acid methyl ester) je ekologické palivo na bázi metylesterů nenasycených mastných kyselin rostlinného původu. Akrylát metylnatý, ester kyseliny akrylové, je základní surovina na výrobu **plexiskla**.

Příprava mátové esence

Ke 3 ml ethanolu ve zkumavce přidáme 1g kyseliny benzoové a 10 kapek koncentrované kyseliny sírové. Zkumavku zahříváme asi na 70 °C . Vzniklý ester pak vlijeme do studené vody a směs přefiltrujeme. K takto připravenému esteru přičichneme .

Po čem voní estery

Mravenčan isobutylatý

10

Máselnan ethylatý

13

Máselnan methylatý

12

14

Octan butylatý

8

11

15

Mravenčan ethylatý

Máselnan pentylatý

9

Octan oktylatý

Octan isopentylatý

Procvičuj

Podle snímku 12 napiš, z které karboxylové kyseliny a jakého alkoholu vznikají následující vůně:

Malina:

Hruška:

Ananas:

Pomeranč:

Jablko:

Meruňka:

Banán:

Rum:

Vosky

- ▣ Estery vyšších mastných kyselin a vyšších jednosytných alkoholů (včelí vosk, lanolin, vorvaňovina, karnaubský vosk - z palem).
- ▣ Povrch rostlinných (kutikula) i živočišných těl (kutikula, srst)
  - ochrana před vysycháním a patogeny,
  - stavba obydlí (hmyz).
- ▣ Vlastnosti:
  - odolné vůči hydrolýze
  - hořlavé
  - nestravitelné
- ▣ Použití – leštidla, kosmetika, lékařství, svíčky

Triacylglyceroly

▣ Estery vyšších mastných kyselin a glycerolu.

▣ **tuky**

- estery kyseliny palmitové a stearové
- obsahují pouze jednoduché vazby
- pevné skupenství
- *máslo, sádlo, lůj*

▣ **oleje**

- estery kyseliny olejové
- obsahují násobné vazby
- kapalné skupenství
- *rostlinné oleje, rybí tuk*

Výroba mýdla

http://chemievanova.websnadno.cz/diplomka/o_remesle_mydlarskem.pdf

Mýdlo a jeho výroba

- Mýdlo je sodná nebo draselná sůl vyšších mastných kyselin.
- Běžnou surovinou pro výrobu mýdla je živočišný lůj.
  - Lůj se vaří v roztoku NaOH, vzniklé mýdlo se odděluje vysolováním roztokem NaCl.
  - Mýdlo se dále upravuje pomocí parfémů a barviv.

Odkazy

- http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCwOFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.zsjablunka.cz%2Fhtml%2Fvyuka%2Fchemie%2Fchemie%2Festery_ppt&ei=FlgZVb-NIc3e7AaU_YHQAw&ved=0CAYQ_AUoAQ#imgdii=
- https://www.google.cz/search?q=estery&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=hVMZVa3fFuPP7Qbl3oCIDA&ved=0CAGQ_AUoAg&biw=1366&bih=657#imgdii=
- https://www.google.cz/search?q=p%5%99%C3%ADrodn%C3%AD+vonn%C3%A9+esence&biw=1366&bih=657&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=FlgZVb-NIc3e7AaU_YHQAw&ved=0CAYQ_AUoAQ#imgdii=
- https://www.google.cz/search?q=p%5%99%C3%ADrodn%C3%AD+vonn%C3%A9+esence&biw=1366&bih=657&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=FlgZVb-NIc3e7AaU_YHQAw&ved=0CAYQ_AUoAQ#tbm=isch&q=karnaubsk%C3%BD+vosk+-+z+palem&imgdii=
- https://www.google.cz/search?q=p%5%99%C3%ADrodn%C3%AD+vonn%C3%A9+esence&biw=1366&bih=657&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=FlgZVb-NIc3e7AaU_YHQAw&ved=0CAYQ_AUoAQ#tbm=isch&q=tuky&imgdii=
- https://www.google.cz/search?q=p%5%99%C3%ADrodn%C3%AD+vonn%C3%A9+esence&biw=1366&bih=657&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=FlgZVb-NIc3e7AaU_YHQAw&ved=0CAYQ_AUoAQ#tbm=isch&q=m%C3%BDdlo&imgdii=
- http://chemievanova.websnadno.cz/diplomka/o_remesle_mydlarskem.pdf
- https://www.google.cz/search?q=p%5%99%C3%ADrodn%C3%AD+vonn%C3%A9+esence&biw=1366&bih=657&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=FlgZVb-NIc3e7AaU_YHQAw&ved=0CAYQ_AUoAQ#tbm=isch&q=m%C3%BDdlo&imgdii=
- https://www.google.cz/search?q=p%5%99%C3%ADrodn%C3%AD+vonn%C3%A9+esence&biw=1366&bih=657&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=FlgZVb-NIc3e7AaU_YHQAw&ved=0CAYQ_AUoAQ#tbm=isch&q=v%C3%BDroba+m%C3%BDdla&imgdii=
- Vlastní poznámky